
Most már ott tartok, hogy a csillagár felém tart, egész zónaszélességben, és ha úgy „fogom” őket, ahogy jönnek, egy folyamatos valami történik.

(Várnak az apostolok)

Péntek van. Reggel. A Biser-ben. Az ember, aki az imént a kávét elém tette, az órájára nézett, és kérdésemre ezt válaszolta: „Öt perccel múlt fél hét.”

A képek elszenesedett halma még most is ott áll a padláson. Már egy hete elmúlt, hogy égtek. Ma hétkor kezdi a tegnapi alakult bizottság számba venni azt, ami megmaradt.

Ez egy kegyetlen hét volt.

Esténként, amikor már mindenki elaludt, az asztalhoz ültem, és megkíséreltem leírni, mi minden is volt abban a műteremben.

*

Most hétkor voltam ott. A bíróságról telefonoztak. A bíró valahol helyszínez. Nyolckor jön. De legkésőbb fél kilenckor.

*

A képanyag átpakolása a műteremből a műterem közvetlen szomszédságában lévő padlásrészbe a tűz előtt egy héttel kezdődött. A képanyagot magam hordtam át. Az, ami a műterem sarkában álló hosszú asztalon volt felhalmozva, már mintha elő is készült volna a költözkedésre.

Zsineggel átkötött csomagokat képezve állt az asztalon. A hosszú, alacsony asztal képpel teli lapjától a mennyezetig. Szerettem nézni a műteremnek azt a sarkát.

Mintha az évek, az elmúlt, az eddig átélt évek álltak volna ott, kötetekben, egymás hegyén-hátán, nehezen szétszedhetően, kibogozhatatlanul.

Legyek őszinte: mindent, ami megtörtént velem, meg attól sokkal többet is, el tudok képzelni, hiszen képzelőerőben itt nincs hiány. De azt, hogy én egyszer ezekből a festményekből tárlatot rendezek, nem tudtam elképzelni. Arra már gondoltam, hogy egyszer máglyát rakok belőlük: valami szép, nagy demonstrációs máglyát, nem olyant, amilyen itt a padláson égett a múlt héten csütörtökön, távol az emberek szemétől, hanem máglyát, amely ott lobog embertársaim szeme láttára, és állok lángjaitól megvilágítottan, és dobálom a tűzbe egymás után szép sorjában egytől egyig a képeimet. Ez a máglya, nyolc napja múlt, suttyomban égett. Az emberek, akiknek ezeket a képeket festettem, csak annyit láttak: füstöl a tető.

És füstölt a tető. És a tűz megtette a magáét.

*

Az az asztal egész hosszában az utca felőli falhoz támaszkodott. És bizony rengeteg kép volt rajta. A legfelső sorban levőket úgy tudtam csak odarakosgatni, hogy felálltam a székemre. Ez az asztal Újvidéken ragadt rám. Amikor gáspágyin P. intézte műteremügyeimet. Gáspágyin P. emigráns orosz úr volt, és csodálatos rutinja volt a lakásügyek intézésében. Az ő segítségével költöztem Újvidéken műteremből műterembe Párizs után. Nemcsak hogy mindig jobb műtermet talált, de ezzel egyidejűleg mindig talált újabb páciens is, aki az általam ideiglenes adásvételi szerződéssel megvásárolt lakásrészét tőlem átvette.

*

Furcsa volt hallani ott Szabadkán, a kultúra székházában, ahol még mindig ott áll a padláson a hamu, a megszenesedett vakkeretmaradványok, az elégett festmények egy-egy darabkája, az elégett gobelin gyapjúja, az elégett és szétmosott rajzok pizska, és a hamu, a hamu, a hamu, a hamu, és az égett holmi szaga a harmadik emeletre vezető lépcsőházban, — hallani ott, hogy a tüzet észretevő munkást nagy jutalomra terjesztették elő. Még a kár sincs (nem is lesz) felbecsülve, még a tűz csiholója sincs megfeddve, de már azt, aki a füstöt először megszagolta, jutalmazták. Eszembe jutott: megjutalmazták-e azt a japán embert, aki azon a távoli égen huszonöt évvel ezelőtt megpillantotta azt a Hirosima felé tartó magános repülőgépet? Ezzel a mi jó logikánkkal az a japán ember is busás jutalmat érdemel, mert ő akkor legalább annyira megmentette a felkelő Nap országát, mint ahogyan most a Kultúra Székházát ez a jutalomra előterjesztett.

A szomszédos műterem felőli falhoz két szekrényt és egy kis asztalt állítottam. A kis asztalon kalapáltam fel kis kék fejű szegekkel a vakkeretekre a vásznat. Tudom, kalapács is volt az asztalon és valami piros retesz dobozban szegek. Kis kék fejűek. Sok. Sok kis kék fejű szeg. És többféle vászon.

Mert nem mindegy az, hogy milyen vásznat feszít ki az ember a vakkeretre.

*

Ma kedd van. És én Újvidéken vagyok.

A múlt pénteken kivártam a bírót. Kilenckor jött. És akkor rögvest bizottság is alakult.

Eleinte még figyeltem, mit adok Duranci elé abból a hatalmas halom festménymaradványból és figyeltem szavát: „Jedna slika srednje veličine iz ciklusa Šamani! Jedno malo cveće! Potpuno uništeno. Jedna stara uljana slika! Potpuno uništena!” Ám az ilyen és ehhez hasonló szöveg elhúzódott a végtelenségig. Csak...

Csakhogy aközben amíg itt fekszem a söröspohár kádban, a levendulailátó hab szabályos máglyaként pattog a fülemben, és állok ott a téren lángoktól megvilágítottan. Sok kép már parázs...

*

Parázs az a vörös nász a puszta anyaföldön, szürke éjjel a háttérben. Az egymásba olvadt két test két legfelső pontja a két női térd. A kép felső fele jobb és bal oldalának legközepében. Az előtér legközelebbi pontja a két fő. Iskolázatlan festészet ez a nyers szenvedély. Odakent vörös. Két test, de egyféle vörös. Odakent barnán. Odakent szürke előtt. Ha hirtelen vonul az értelem elé, barna horizonton szürke ég előtt valami vörös hullámszik. Meleg ritmus. Semmi más.

Csak az.

Az önarcképek már régen elégték. A legkisebbet Márta őrizte meg. Valahol, tiszta térben, az almáriom oldalára szegezve él. Pici. Már nem is tudom, milyen doboz fedeléből vagy aljából téptem vagy vágtam. Húszszor húsz centinél nem volt nagyobb. A vörös hajú, már-már hízásnak indult legényke ingben, kigombolt nyakú ingben van odamaszátolva. Jó vastagon, olajfestékkel. Most halottnak látom e kis portré modelljét. Fiatal, mokány, fel-feltámadó halottnak, aki már nagyon vén a kicsi hamuherőcékké göndörödött, fekete pasztellpapírra mintázott, csodálkozó szemekkel a tükröben saját szemébe bámuló gyerkőchöz viszonyítva, és nagyon fiatal ahhoz, aki zsineggel kötözi magára a házban található legrosszabb zakót. Hiszen az életet őrizni: ez valami parancs, a világ egyetlen szívesen elfogadott imperativusa. Hetyke nemtörődömséget kell mutatni a madzag övű zakó felett és vigyázni, nagyon de nagyon vigyázni, hogy senki meg ne lássa a ritkuló vörös haj mögött kifeszült korpás fejbőr alatt a végtelen makacs, szalonnaréteg mögé bújt, pózok mögé, aláztos, szolgálatkész maszk mögé megbújt perszónát, aki a világ, az általa ismert világ legnagyobb akarásával akarja a festéket nagyon jól, és annál még jobban vászonra, kartonra kenni. Hunyorog ez a viharvert alak. Szemüveg nélkül. Hit nélkül. Távlát nélkül. Kis körbe zártan. Nagyon közel a Jegricskához. Szinte benne. Egy szinten azokkal, akik ott a partján, a két méter magas parton, két méter mélyen pihennek...

*

A párizsi önarckép derűlátó emberről készült. Mintha lett volna valami a szemében onnan, ahol most látható: kis vörös-szürke maszatok tömkelege mintázta meg a puha archúst, a felesleges zsírt a bőr alatt, a homlok

akkor formálódó fekvő hármait, a tömpe húsos orrt, ajkakát és a hunyorgó szemek rejtett, alig jelzett, rezgőn megjelölt, félig lecsukott szemhéjait. A már erősen kopaszodó koponya két oldalán felfelé kunkorodó vörösesbarna hajtincsek, egy kicsit szarvakra emlékeztetvén, de mégis puha melegbarna foltokként töltötték ki a portré ágaskodó téglalapjának két felső sarkát. Valami meleg zöld, okkerrel tömítve, vezette a tekintetet a borosták szövevényén át a vörös ing alól kikunkorodó mellszőrzet barnái felé. Így utólag a tükörbe nézve még kicsit se hasonlítok erre a portréra.

•

Ez az önarckép sokáig azon a falon lógott a műteremben a folyosó felől, az ajtón belépőnek jobbra irányában. Két kép közé akasztottam. Az egyik néhány lila nefelejcs volt pohárban, a másik a nemzetközi út kanyara a régi topolyai művésztelepnél. Az önarcképet is, a nefelejcsket is és a kanyart is temperával festettem. A két utóbbit az 1955-ös Párizs után. A nefelejcsket azért szerettem, mert Párizsból hazajövet, 1955-ben azt a képet festettem meg először. Vigyáztam is rá kegyetlen féltéssel, mindig ott virított, ahol éppen dolgoztam. Árnyéka lett festőállványomnak e tizenöt éven át. A lilák tették képpé ezt a nefelejcs-csendéletet. Gyönyörű lilák voltak a Párizsból hozott tempera-kollekcióban. De az is lehet, hogy az itthon sohasem látott lila ég, a párizsi lila ég életre szóló élménye tette olyan széppé számomra ezeket a lilákat. Az is lehet, hogy azért vigyáztam annyira ezt a képet, mert ennek a festése közben cáfoltam meg önnön rettegésemet attól, hogy Párizsból hazatérve itthon majd nem tudok vagy nem merek maszatolni. Széles szájú pohárban pompázott az a néhány szál nefelejcs. Határozott tömör lila foltok, különböző lilák jelezték a nefelejcsszirmokat. Ezekről a foltokról csak a virágok bibéi és porzói voltak vastagabb sárgákkal, és a finom árnyékoktól itt-ott zöldben derengő sárgákkal odakenve. A széles szájú poháron és a háttéren meg azon a terítőféleségen, amelyen a pohár állt, a lazúrzöldek voltak túlsúlyban. A virágokon kívül a pohár volt az egyetlen széles, áttetsző kontúrral definiált forma: ebben a furcsa, széles és a szirmok finom íveit hangsúlyozó kontúrban volt egy adag kék is, amelyből jutott valami a pohár kékülő vizébe. Ezt a festményt annyira a magaménak tartottam, hogy nem is írtam alá, és évszámot sem írtam rá, hiszen ezt csak magamnak festettem.

Az önarckép és az ajtó között lógott a „Kanyar”. Az út élménye állandó együtthatója létemnek. Kéziratok, képek születtek azokon a sokfelé vezető utakon, melyeket végigjártam. Most is úton vagyok. A rudicsi villamosmegállónál ülök, a kis cukrászdában, és a második kávé rendeltem. Később kivillamosozom a piros házig, és onnan elgyalogolok Kópéhoz...

•

Minden új bekezdés új kávé új lokálban, vagy ülve vagy rákönyökölve valami sankra. A „Kanyar” kis formátumú volt. Akkora se talán, mint a nefelejcs, de fekvő formátumú. Egy kanyart jelző útjelző tábla állt a fókuszában, és a kanyar dombok között írta a félkört. Sok fehér és némi fekete szép szürke ízt adott a kis, szálkás kézírással festett képnek, mely-

ben az egymásra rajzolt síkok klees kubizmusa már előre jelezte azt a hasonló elvekre épített, a látás élményétől teljesen elrugaszkodott ciklust, amely a modell után készült tövis-ciklust követte, és amelynek legbárányibb türelemmel megfestett példányait Lórinak ajándékoztam már jó régen, vagy nyolc-tíz éve a színház előcsarnokában megrendezett önálló tárlatomon. Sohasem jutott volna eszembe ebbe a témába belefogni, ha a művésztelep vagy a népbizottság nem ír ki erre pályázatot. Közben történhetett valami perpatvar ott, összeveszhettem valakivel (?), tény az, hogy a pályázaton nem vettem részt se ezzel a kis képpel, se egy szép nagy álló olajjal, ahol a kép középpontjában a kanyart jelző, vörössel szegélyezett háromszög alakú tábla áll. Emlékszem még a trapezoid alakú fehér köre, melyen széles fekete sáv volt, és a kő melletti lócitrom okker kupacaira, és a szürke égen szépen stilizált kumuluszokra meg az aszfalt szép szürke folyamának kiszáradt partjaira. Ez a másik nagy olaj kanyar is szépen éghetett, mert régi volt és száraz, és ha hosszú kerülővel is érkezett vissza tizen-valahány év után a műterembe, nagyon de nagyon örültem neki.

*

Az ajtó belső felébe szöveget vertem, és egy régi ráma lógott azon a szögön. A látóélet napján a megszenesedett képmaradványok között ezt a rámat is a szakember kezébe adtam. Japános szemét tágra nyitotta: „Mi volt ebben a rázában?” Megnyugtattam. Semmi. De azt nem mondtam meg neki, hogy tudom, hol van a régi ráma régi vászna. És szerencse, hogy a máglya e régi vászon nélkül lobogott.

*

Tegnap naphosszat azon zsörtölődtem, hogy milyen bizonytalan, milyen megbízhatatlan hely ez a planéta, mennyire nincs rajta biztonságban az ember és a műve, és mennyire ki van minden szolgáltatva apró, véletlen szeszélyeknek, piciny mellékkörülmények összejátszásának. Most már azt írják a lapok, hogy Kelet-Pakisztánban az a tornádó sok százezer embert elfújta, kifújta az életből, lefújta őket erről a bolygócskáról. Az információ nagy dolog. Erről a tornádóról már aznap este értesültünk. Sajtó, rádió, televízió. Ennek a mi dimenzióknak az információs szolgálata, mondhatnók, tökéletes. Valahonnan valami röplő tárgy le is fényképezte ezt a tornádót. És jelentette valahová. Onnan továbbították a hírt a Gangesz deltájához. Tehát a kétszázötven kilométeres óránkénti sebességgel száguldó szél híre előbb eljutott a veszélyeztetett területekre, mint maga a szél, de az emberek nem vették komolyan a hírt. Valószínűtlen lehetett, hogy egy ilyen rettenetesen gyors szél híre előbb befusson, mint maga a szél. Pedig a hírek ebben a világban még furcsábban is közlekedhetnek.

A mézeskalács például. A mézeskalácsot az asszony vásárolta. Álmában. Először életében álmolta azt, hogy mézeskalácsot vásárolt emberének. Megvette a mézeskalácsot, és betette a hálóbába a szármakonkonzerv tetejére. Indult hazafelé. Ekkor ébresztette fel az embere, hiszen már itt volt az ébredés ideje. Ezekkel a szavakkal ébresztette: „Ébredj, Mézeskalácsom!” Lám, nemcsak a térben, nemcsak az álmodott térben terjedhet hír, ha-

nem az egyik térből átterjedhet a másikba. Az álomból az ébrenlétbe. Az ebből következő tétel az lehetne, hogy a tudnivalóság nemcsak ebben a nekünk olyan kedves három dimenzióban terjedhet, hanem még az időben is.

Mielőtt még a második szekrényt a folyosóról behozattam, az első szekrény, mely a szomszéd műterembe nyíló ajtó elé volt állítva, és a folyosó fala között két akt függött. Közöttük egy időben ott volt a „Balerinám”, később „Veronika arca”. Az első aktot ötvenháromban festettem. Szép világos akt volt. Rózsaszínekkel. Fekvő akt. A jobb kezére támaszkodó akt, néző, kék konturú szemekkel. Ez a támaszkodás a gerincet balra hajlította, és ezáltal a bal kéz messze lecsúszhatott a bal lábon, amely játékosan pihent el a test terhét viselő jobb csípőből kiinduló, kissé behajlított jobb lábon. Háttérnek egy neutrális okkeros-zöldes függőnyt rajzoltam, és az egész expresszionistán vidám torzításokkal megrajzolt akt ezáltal valami színpadias mellékízt kapott, és úgy hiszem, ehhez szépen hozzájárult az a kárminos dobogó is, melyre az aktot ebben a felgömbült pózban ott, Újvidéken, a grafikusok rajz-kruzsokján felfektették. Egy furcsa véletlen folytán a szabadkai Hangya-kurzus második számú szép rubenses modellje ötvenháromban Újvidéken volt férjnél, ott találtam rá egy kocsmában, és angazsáltam a grafikusok rajz-kruzsokjára modellnek, ahol én szerettem volna Hangyát játszani.

(Most már teljesen elvettem a kézirat elején gyakorolt naplós idő- és hely-jelzéseket. A padlásra kiköltöztetett és ott elégett műterem egyre tisztábban él bennem a maga élő valóságával, szaporodó képeivel, hangulatával és a méhében viselt tüzzel . . .)

Lezonitra festettem ezt az aktot. Száraz grundra. Az utóbbi években foglalkoztam a gondolattal, hogy ezt a tizenhét éves képet megtisztítom, egy finom hígított damárréteggel átvonom, és parádésan berámáztatom. Nem is a rózsaszínek a testen, az előtér kárminja és a háttér okkeros zöldje volt számomra érdekes ezen a képen, hanem a ritmus.

A másik akt (ugyanazon a falon) néhány évvel később készült. Valami piszkos, zöldes fondra lett felkenve. Közepében valami heverőféleség van. Támlás. Ezen fekszik ez a vékony akt. Olyan nemtörődömséggel van felkenve meleg barnákkal és rózsaszínekkel, mintha nyúzott lenne. De így is él. A heverő támlája melletti térdét felemelte, a balt, és bal karja enyhe hajlattal erre a térdre támaszkodik. A kép legvilágosabb része a lapos has.

A tegnapi újságban olvastam, hogy valahol Távol-Keleten egy kis szovjet félsziget felett két ciklon összeütközött. Rengeteg eső esett, és ahogy egy-egy esőcsepp szilárd testhez ért, azonnal jéggé dermedt. Ezt a jéggé dermedt világot zúzta, mintha mozsárban tenné, izzé-porrá, jégizzé-jégporrá a párbaft vívó két ciklon . . . És itthon, a hatodik emeleti ablakaimból nézem az alacsonyan szálló hatalmas felhőket és az alattuk meghúzódó házacskaanyagát, és hangosan mondom: bizonytalan hely, megbízhatatlan támpont bizony ez a planéta.

A két akt között függött a „Balerinám” és egy időben „Veronika” is. Most jutott eszembe, hogy az „Aratók” is ott függtek egy ideig. Az „Aratókat” a topolyai művésztelepen festettem. Úgy hiszem, éppen abban az évben, amikor K. M. figuráját, amelyet most reprodukáltak színesben a szabadkai jubiláris tárlaton. Úgy is van megfestve. Temperával, de pasztásan. Férfi és nő. Búzakeresztek között. A férfi vállán ég felé fordított

hegyű kasza. A nő kezében korsó. A horizont valahol a figurák felső karjának magasságában. A horizontig búzakeresztek. Felette a fehér égen kék felhők. Kicsi kék felhők. A két figura vizesebb, lazúrabban. Meleg barnák és vörösek. Feketében. Sötét és mégis színes sziluettek. A belgrádi tárlaton ez a kép fekvő volt, mert a búzakeresztek a mezőn folytatódtak. Később vágtam le valamennyit a búzamezőből, úgyhogy a hazafelé lépdelő aratók képéből állókép lett. Álló, mert úgy láttam, hogy a kép értéke a két sziluettben van. Így lett kiállítva tavaly a szabadkai önálló tárlatomon.

A „Balerina” visszajött. Így is írhatnám: visszaintett. Éppen a kádban feküdtem. Habfürdőben. Most, ha belegondolok, ezeknek a habfürdőknek a történetére úgy kell emlékezniem, hogy a máglya nélkül talán sohasem kedveltem volna meg őket. Mert a szétpukkanó hab pattogása kell nekem. Nap mint nap szükségem van nem is egyszer erre a pattogásra. Hallanom kell, hogyan pattog a hab. Mintha hosszú-hosszú időn át száradt festmények égnének... Feküdtem a kádban, és szeretőm jött oda széles mosollyal, vidám szívvel. Találjam ki, mondta, na most találjam ki, mit hoz! Biztosan nem találom ki. Nem is találhatom ki. Nem találtam ki. Hogyan is találhattam volna ki.

Az elégett műteremről készített színes felvételek érkeztek meg. A harmadik emeleti szomszédasszony készítette két hónappal ezelőtt. Ezeknek egyikén szépen látszik a „Balerina”.

*

Jaj de jó itt Splitben. Kint ültem a mólón egy padon, a napsütésben. Most meg behúzódtam a kávéházba. A hatalmas ablak mellé ültem, melyen benéz a nap, a tenger és a pálmák. Egy kedves spliti asszony is a couchette-fülkében utazott az elmúlt éjszaka a kislíával. Már feküdtem, amikor hűgával együtt bevonult. Felmászott a két középső fekhelyre, és pillanatok alatt felrakta a csomagját erre a lehetetlen elhelyezésű csomagtartóra. Reggel meg pillanatok alatt, szerény közreműködésemmel, átrendezte a hálót szalonná, lecsukva a két középső fekhelyet. Mondtam is neki, hogy ő a mi kabinunk tornászbajnoka. Tornász voltam, mondta, és én nem mulasztottam el az alkalmat, hogy bevalljam neki: olyan fene szemem van és úgy látszik, erre jó, hogy észreveszi a nő mozdulataiban a tornászt és a táncosnőt. Amikor Párizsba utaztunk, akkor is leolvastam mademoiselle Zoricáról, hogy balerina. A mozdulatairól. A balerina hétköznapi mozdulatai negatív előjellel futnak a végtelenbe. Ahogy a főtt tojást megtöri, ahogy a falatot a szájához emeli. Ezekben a mozdulatokban nincs egy ezredmilliméterrel se több, se kevesebb. A balerina hétköznapi mozdulatai is csupán csak azok, amik, semmivel se többek. Semmivel se kevesebbek. A tornásznők is megközelíthetik ezt a mezsgyét. Az én szememnek ez a mezsgye, akárcsak most bőrömnek ez a csodás napsütés, jólesik.

Az ember minél közelebb kerül a Szigethez, annál sokkal messzebbre fut tőle vissza az időben és a térben, amit amott visszaböfögött a lélek, de egészen közel kerül mindahhoz, amit magához közelinek szeret érezni. Csúnya szerda volt az indulás napja. Rossz szövegek napja, Szabadkán is, Belgrádban is.

Belgrádban hideg volt. Vendéglőben már voltam. Az állomás büféjében is. A másodosztályú váróterem kicsi, piszkos és zsúfolt. Egyetlen ülőhely sem volt. A ruhatári cédulával a zsebemben az első peronon sétáltam egy sort, azután beálltam a tájékoztató hivatal odanyíló részébe, a sarokba, egy íróállványhoz, és ebbe a füzetbe jegyezgettem. Odajött hozzám egy kreol bőrű, felfelé pödört bajuszú férfi, és se jó napot, se bocsánat, közölte velem, hogy ott nem szabad álldogálni. Lerítt a pasasról, hogy tegnap vetette le az egyenruhát. Elnézést, ki maga és milyen jupon molesztál? — kérdeztem tőle. Egy ideig még morgott, de én is hangosan kezdtem háborogni. Elsomfordált. Bement a pult mögé, és telefonálgatott. Én meg álltam ott, és vártam a fejleményeket. A spliti expressz indulásáig volt még egy óra. Várhattam. De nem múlt el öt perc sem, odajött egy egyenruhás vasutas, és megkért, hogy menjek el onnan. Elmenőben megkérdeztem ezt a vasutast, ki az a civil, aki itt molesztálja az utasokat. A kövérkés vasutas azt válaszolta, hogy annak nincs joga vasutas egyenruhát húzni. Megköszöntem a felvilágosítást, és elmentem megkeresni a vagonomat.

A roston süttött tintahal — csemege.

A műteremről készült színes felvételek itt lapulnak a táskámban. A röplő család férfitagja hozta őket és adta át, nem is sejtve, hogy arról hoz dokumentumot, ami már nincs. Asszonya fényképezte, mielőtt Svédországba mentek. Chikagóból jöttek Szabadkára júniusban, és októberben már Svédből Németbe mentek át. Kisfiúnk már most a legjobb tanuló az osztályban. A fényképhozó ember azt mondta, hogy Nyugat-Németországban nagyon szimpatizálják a szovjeteket. Ám a franciákról úgy beszélnek, mintha más bolygó lakói lennének.

Szabadkától Belgrádig egy másik világjáróval ültem szemben a gyorsban. Svédországban dolgozik. Vágóhídon. Ült még ott velünk két fiatal. Nekik mesélte, hogy ott Svédben milyen az élet. Télen hosszúak az éjszakák. Az éjszakák istenit. Ezért télen nem járnak a jugók táncra. A terem, az nem erdő. Nem lehet átlépni a dróton. Nyáron ugyanis erdőben van a tánc. Körüldrótozott térségben. Tíz, húsz, harminc kilométerre a várostól. Aki megfizette a belépőt, tenyerébe pecsétet nyomnak. Láthatatlan festékkal pecsételik a tenyeret, és ezt a festéket csak valami zöld fényű lámpával lehet észrevenni. Mi beugrunk a dróton, vagy átbújunk alatta. A lány, akit kihoztunk, megpecsételteti a tenyerét, és kezdődhet a tánc. Bent a városban nem gyalog, autóval kell korzózni. Kéthavi fizetésből vehetsz szép autót. Lassan kell vezetni, és a lányok felkérkednek. Ha nem tetszik, megmondhatod nekik. Semmi. Nem számít. Jön a másik. Hej, hej, így mondják. (És még valamiképpen mondta ez a pozegai legény, de én csak a hej, hej-t jegyeztem meg.) Csak tizennyolc éven aluli lányok kéredeznek. Aki már betöltötte a tizennyolcat, az már vezethet. És nehogy azt higgyétek, hogy a lánynak fizethettek italt vagy ételt. Ő az, aki csak veszi elő a pénztárcáját és fizet. Majdnem szem elől tévesztettem, hogy a svéd vágóhíd dolgozóját egy nő, valószínűleg pozegai nő kíséri. Pozegai, mert kendővel, tarka svéd kendővel hátra van kötve a haja. A svéd vágóhíd dolgozója alighanem románul beszél a tarka kendőssel. De csak leszálláskor. Egész úton úgy látszott, hogy nem utaznak együtt.

*

Ha nappal a Tűzről esik szó, még jó baráttal is, nevetgélek és eltréfálok az esetet.

Álmomban, ha erről szó esik, és mindig szó esik, sírok. A fene egye meg a tüzet. Álmomban mindig megríkat. Az éjszaka is. Szerencsére az első könnyek után felébredtem.

*

Tegnap délután elültettem Prücüke citromfáját és a három bokor fekete ribizlit, és leföldeltem a nyolc rózsabokrot, amelyből három bordót és három pirosat ma reggel hétig elültettem, két bokrot meg átvittem Rokóékhoz ajándékba.

Az első nekiinduláskor Mileva néni, az alsó szomszédasszonyom megállít, mondván, hogy éppen most teszi oda a halat sülni. Megsüti és felhossa. Mit tehettem erre a svéd gesztusra? Visszamentem, megvártam, és megettem a sült halat.

*

Ez egy ilyen nap. Megérkezett a szardíniát vadászó hajó. A gyár hájója. Franetől kérdeztem, van-e hal. Ő a hajó felé intett. De ott nem árulják. Oda kell menni és kérni. Odamentem. Kaphatok halat? Mennyi kellene? Egy evésre. Van papírja? Nincs. Az ember, akivel ez a párbeszéd lezajlott, elvonult, és egy kis csomag hallal jött vissza. Kezembe nyomta. Mennyit fizetek? Semmit. Aprópénzt nyújtottam: Igyék meg valamit az egészségemre. Nem fogadta el. Ez a világ legszebb kikötőjében, a postirai kikötőben történt. A másik ember a hajón még magyarázkodott is, mondván, hogy ezt a halat azért kaptam, mert splitskai vagyok, és aki adta, az is odavalósi. Mondtam, hogy ezt én részemről nem tartom érdemnek, ám annyi bizonyos, hogy ez lesz életem legédesebb sült hala.

Indultam Splitskába, hogy Milena néni megsüsse a halaimat, de Postira legszélső házának erkélyéről čika Jovo és felesége integetett felém. Menjek fel kávéra. Magasba emeltem a halat. Megyek, ha ezt a halat megsüti és megesszük. Jöhetnek. Felmentem. Megsüti, de barbunt reggeliztek tízkor. Magamnak kell ennem. Jovo bácsi, aki sógorát csipkedte a villanyszerelőségéért, egy rossz resót javított, s a parti házakról beszélt, a tenger csatornáján túl levő házakról. Sokat tudott ezekről a házakról, mert távcsővel tanulmányozta őket hónapokon át. Most új távcsövet rendelt 600 schillingért, Ausztriából. Kell a távcső. Hiszen túl is vannak házak.

Mindezekért most újra itt vagyok a világ legszebb kikötőjének egyetlen csapszékében. A tizenegy asztal közül kettőn kártyáznak, négyen négyen, kibicékkel, egyen meg én írok.

*

Már három asztalon kártyáznak.

*

Az éjszaka vastag csendjét időnként páرزó macskák kéjteli hangja teszi még csendesebbé.

Eszembe jutott: a rámázómnál van néhány képem. Itt cselekedtem őket. Tavaly ősszel? Vagy most, az idén májusban?

Splitskán hagytam Boso felvételeit. Azokat a színesekeket. Most reggel van, még nincs nyolc. Hat kilométert már legyalogoltam. Ahogyan tegnap nehéz volt kettő és felet végigjárni Postiráig, ma éppoly nehéz volt ezt a hatot-hetet eddig. Ám ülni itt, a langyos cukiban jó. A komphajó, ha nem késik, kilenckor befut. Azzal jön a szeretőm.

*

Ma reggel, miután az orrom előtt elúszott a hajó, találkoztam a parton Rokóval, az öreg minden lében kanállal. Nyugdíjas kötőrő. Négy fia szerzetészt az országban. Hét unokája időnként felveri szép nagy háza csendjét. Tőle vettem fenn, a puntán ezernégyszáz négyzetmétert. Onnan szépen látszik a tenger. Rettenetesen szép nagy darab tenger. És szép darab szárazföld is látszik, lángoló kardhegyű ciprusokkal. És rengeteg kő van ezen az ezernégyszáz négyzetméteren. És egy olajfa. És sok vadzöld bokor. A rengeteg kőből lesz majd egy kőkunyhó. Ajtajával a nagy tenger és a ciprusok felé. Olyan kőkunyhó, amely cement és habarcs nélkül, csak kődarabokból van összerakva. A teteje is. Fa nélkül. Deszka nélkül. Csak kövekből. És hatalmas lapos sziklalemezek is vannak ezen a szigetdarabkán. Össze lehet majd gyűjteni a vizet róluk, kis medencébe gyűjteni. Élni lehet majd ott, a kőkunyhóban. Tengerre néző életet lehet majd ott élni. A kőkunyhó benne van az alkuban. Roko még ismer bent a sziget belsejében egy-két öreget, aki még tud olyant építeni. Az út felől ezen a télen fenyőcsoportot ültetünk. Magról. Az öregkor végtelen hosszú éveiben szép árnyékot adnak majd. És az arra méltatlan szemek elől elbújtatják a kőkunyhót és az egyetlen olajfát.

*

Most írhatok Boso felvételéről, mert nincs a kezem ügyében.

Szerencsére a falon volt, és így látszik a fényképen a „Kék Képem” (olaj), melyet 1958-ban vagy 59-ben festettem Topolyán. Úgy hiszem, ez volt a fekete ciklus legutolsó és talán egyetlen befejezetlennek hitt képem. Nem jól írtam: a fekete ciklus a virágokban született újjá. Ez a kék kép a sakkfigura-ciklus utolsó képe volt.

A története ez: a sakkfigura-ciklus, akkor még nem tudtam, ma már így merem megfogalmazni, az etatizmus kegyetlen bírálata egy eléggé egyszerű képzőművészeti szimbolizmus segítségével. Stilizált gyalog. Egyenlő szárú háromszög, csúcsán egy körrel. Az a körcikkszerűség, amelyet az egyenlő szárú háromszög kimetszett a körből, rendszerint a kép fond-jához hasonló tónust kapott. Volt például egy traktor. Sakkfigura a traktorista. Míting rengeteg sakkfigurával. Díszfelvonulás. Sőt! Olyan téma is sorra jött, mely már önmagában is elvont fogalom volt: HIERARCHIA. Egy egyenlő szárú háromszög területén csupa ilyen kis háromszögből és köröcskéből álló figurák egymás hegyén-hátán. Persze

ennek a területnek a csúcsára már csak egy kis sakkfigura fért el. Volt ilyen című is, hogy: RÁMPÁK. Kegyetlen nagy szerkezetek voltak ezek. Keskeny alapú magas téglalapok és stilizált rakétabombák. Akkorák, mint a téglalap. Lehet, hogy azért festettem így, mert tetszettek az ellentétek a téglalapok és a bombakeresztmetszetek között. Ám ezeken mindenféle parányi kis sakkfigurák álltak.

A „Kék Kép” befejezetlen maradt. Tizenegy-tizenkét évvel ezelőtt. Mert történt vele valami szokatlan. TOVÁBB festettem. De nem annyival tovább, amennyivel a festő tönkreteszi művét. Sokkal-sokkal tovább festettem. Egy mechanizmus fókuszában áll egy sakkfigura. Valahogy úgy, hogy a sakkfigura is része a mechanizmusnak és a mechanizmus is része a sakkfigurának. Azokban az években mindent feketére festettem. Meg voltam róla győződve, hogy a feketébe ágyazott spektrum ugyanannyit ér, mint máshol. Legalább! Ám a „Kék Kép” ellentmond. A majdnem-fekete fond-ra majdnem-más feketékkel festett, egymásba kapcsolódó síkidomok, mintha önálló létük lenne, világosodni kezdtek. A fehér és a kék. A kék és a fehér. És valahol a sakkfiguránál egy meleg akcentus. Egy ösztönös ecsetvonás? Lehet. De ezzel a meleg akcentussal az a tizenegy-két évvel ezelőtti, feketén festő festő hitet tett. Egy olyan képen tett hitet, amelyről azt hitte, nem tudja befejezni. És az a „befejezetlen” vászon vándorolni kezdett velem és utánam. Tizenegy-két éven át. A tűz előtt, amikor újraneéztem minden vásznat (búcsúztam-e tőlük, vagy csak a TŰLI nagy retrospektívára szelektáltam?), megláttam a „Kék Képet”. Csodálatos volt találkozásunk.

Előtte, úgy emlékszem, a „Mankóerdőt” néztem. Szürkék a fond-ban. Okker a mankóerdő. Ahol metszették egymást az okkerformák, újra a fond szürkéi jelentkeztek. És ezután hirtelen magam elé fordítottam a „Kék Képet”.

Ha azt írnám ide, hogy tátva maradt a szám, keveset írok. Nem tudom, mi történt. Megközelítőleg ugyanaz, ami mostanság, ha a felém egyenletes, méltóságteljes vonulással áradó csillagvilág-ár vég nélküli zónájának egy konkrét felületére koncentrálok. Ott, ahova figyelmemet összpontosítottam, valami változás áll be a felséges vonulásban. Mintha meghatározatlan távolságból (ezt a távot jelölhetjük egy fektetett nyolccsal is, de hanyagolhatjuk ezt a fektetett nyolccsal, és mondhatjuk, hogy a sötét szoba sarkából) valami világítani kezdene. Tegnap utazott vissza Szabadkára a szeretőm. Három napon át itt volt. Egyszer nagyon magyarázgató kedvemben voltam, és ezt a témát kezdtem neki sorjában elmondani. Csillag-ár stb. Ez persze a fekhelyen történik. Ám valahányszor a magyarázásnak eddig a pontjáig eljutottam, s jobb kezemet kinyújtottam ama bizonyos sötét sarok felé, már hogy onnan kezdődik a fényjáték, elnevettem magam. Nagyon-nagyon röhejes voltam önmagam szemében. Fekszem az ágyon a nő mellett szakállasan és kopaszon, és ilyen emeletes baromságokkal traktálok. Persze, ekkor már magam is kíváncsi kezdem lenni, vajon tudok-e úgy fogalmazni, hogy ebből a reménytelen témából elfogadható дума jöjjön létre. A kőkorszakkal kezdtem. Mondjuk a csiszolttal. Akkor már úgy-ahogy tudtak beszélni az őseink. Most képzeljük el, mondtam, hogy ez a csiszolt kőkorszakbeli úriember valahogy meglát valahol egy telefont vagy egy tv-vevőkészüléket működés közben, vagy egy csöppnyi tranzistoros rádiót megszólaltatunk előtte. Vagy, ne adj' isten, kezébe nyomunk egy talkie-walkie-t, elküldjük magunktól, és

elkezdünk vele beszélgetni. És ahogyan ez a csiszolt kőkorszakbeli úriember otthon, a vackán mindezt saját nyelvén a párjának elmakogná, mondtam, úgy kísérlem meg most én arról a kommunikációról a beszédet. Ugyanis tartozom még, így érzem, ezzel az elsődleges vallomással, és meg vagyok róla győződve, úgy érzem, sejtem, tudom, hogy a mostanság használt legkorszerűbb kommunikációs rendszerek is így aránylanak a TÚL lévőkhöz, mint ahogyan a csiszolt kőkorszakbeli gentleman üvöltéssel párosult jeladása a sziklaszirt legtetetejéről aránylik a legprecízebb színes tv-adáshoz. Mindezt előrebecsátva, nyilvánvaló, hogy az én dumám arról a mai fogalmainkhoz alig viszonyítható valamiről nevetséges, naiv és buta beszéd, de azért mondom.

(A világ legszebb kikötőjének nevezem ezt a postirait. Alig észlelhető ringással mozognak a birkák a part mentén, és a hosszú móló mellett veszteglő két szardíniavadász hajó az ünnep mozdulatlanságába merevedve várja a következő portyát. Ha szemhéjaimmal elzárom pupilláim elől ezt a nappali fényt, másodpercek alatt át tudom dobni magam TÚL-ra. A bádoghordó, a fadarabalmaz és a kőszlopkára dobott vastag hajókötél mellett testes nyugdíjas lépeget. Mögötte a móló hullámtörő fala és az ég. A másik kocsmában spanyolul énekeltek. Az öreg, a nagyon öreg nyugalmazott hajós volt az előénekes. A többi kísérte. A fogatlan Roko, aki szintén nyugdíjas és élénken foglalkozik a szakállnövesztés gondolatával, otthon szobája falán tartja azt az igazolványfényképét, amelyre én tavaly télen szakállat varázsoltam, őszülőt, tussal és temperával. Magát a szakállnövesztést erre a télre halasztotta. Ez a fogatlan Roko üzen haza, hogy hozzanak nekem sült halat. Zvonko, a csodálatos hangú bohém halsütő, aki egy tanítónőbe szerelmes, de nem indul el hozzá, pedig szeretne, itallal kínál... Mondom neki, hogy csak az első lépést nehéz megtenni. A második már sokkal könnyebb, a harmadik már nem is nehéz.)

Mondanom kell. Valahogy abban a magyarázó kedvemben ilyesmiket mondtam. Szimmetrikus (de állandóan változó és mégis állandóan szimmetrikus), önmagában variálódó, kristályszerű, plasztikus fényarabeszk. Azt a hatást kelti, mintha pillanatok alatt változtatná nemcsak a térfogatát, hanem a helyzetét is a térben. Ha ez valamilyen számunkra ismeretlen kommunikációnak lenne a megnyilvánulása, az az első pillanatra evidens, hogy számunkra teljesen ismeretlen fogalomrendszerről lehet szó, ismeretlen egységű adagolásokban.

Amit így innen mondani lehet erről, az csupán ennyi.

A „Kék Képpel” így valahogy találkoztam. Nagyon megörültem. Valóságos izgalom vett erőt rajtam. Fel is akasztottam a „Kék Képet” a műterem falára. Ezért került rá a fényképre. A színesre. Erre a TŰZ után érkezőre. És így a falon látva, megláttam benne azt is, ami valójában volt. A „Kék Kép” volt a sámán-ciklus legelső képe. Tíz-tizenegy évvel előzte meg azt a negyvenvalahányat, amelyekkel együtt égett el és azt az ötöt, amely itt maradt hírmondónak.

Ez után a „Kék Kép” után a fekete korszak keretében már csak a virágok maradtak hátra. Így, innen belegendolva az egész vargabetűbe, az is feltételezhető, hogy a „Kék Kép” egy olyan zsákutcaszerűség volt, amelyből kiutat csak visszazaladva láttam.

Akkortájt hevültem fel a népművészet virágaiért. Tettem ezt, mert már akkor azt vallottam, hogy generációsorok képzőművészeti szintézise.

Több, sokkal, de sokkal több egy-egy életben elérhető képzőművészeti szólóakciónál. Tehát a képzőművészetben sem a horizontális távlatok után kell futni, hanem akinek van hozzá szeme, keresse meg, lássa meg a vertikális távlatokat.

A fekete virágok talán ezért váltották fel a sakkfigura-ciklust. Mert felváltották. A tűzben ott volt a fekete virágoknak is a java. Sehol nem voltak tárlaton. Egy maradt belőlük Kópénál. Hirmondónak. De itt is, a virágoknál, akár a sakkfigurák ciklusában, csakis az egymásba kapcsolódó síkok rendszerére támaszkodtam. Két sík, és ahol ez a kettő egymáson van, az a harmadik. Ez volt a sakkfigurákkal, és ez volt a fekete virágokkal is. A sakkfigurák utolsó „nem-tudom-mit-festettem” képe a „Kék Kép”. Átmutatott a repülő sámánok felé. Persze a virágokon keresztül, vagyis a népművészeti hagyományok útján át.

A sakkfigurák, a fekete virágok és a sámánok között volt egy figurális ciklus, egy virágciklus és J. P. ciklusa. A figurális ciklus a „Balerinával” kezdődött.

•

Itt, Bračon az éjszakákban akkora csend zsúfolódik össze, hogy szinte teljesen semlegesíti a teret. Ha rajtam állna, ezt a csendet még kiszélesíteném. A napnak esetleg csak néhány órájában engedném a motoros járműveket mocorogni. A csendben van valami sötétségpótló csoda. Azt hiszem, az egész baj a tűzbe bámulással kezdődött. A mesterséges fényforrások ütötték agyon az ember egyensúlyérzetét. Amíg az első tűz nem lobbant fel, addig a tér nem sűrűsödött zárkává az ember körül. Nem volt szabad a parazsat ott hagyni! Bizony. És a lét a parázs őrzésébe és a lányok bámulásába zsugorodott. Ez előtt a napnyugta és az alvás, az álombamerülés között volt napirenden a nagy hagyományok ápolásának liturgiája. HA CSILLAGOS VOLT AZ ÉG.

(Ha az ember megmarad a természetes fényforrásoknál, a napnál és a többi csillagnál, ez a több mint háromszáz festmény sem úszik át a lángtengeren odaát. Már néhány napja újra és újra eszembe jut, hogy valami szép tragikus befejezést kellene kitalálnom ehhez a faramuci kézírathoz. Mondjuk azt, hogy behülyülök ebbe a tűzesetbe, és ha hazazértem, vidáman hozzálátok az új post ignis-ciklushoz, méghozzá úgy, hogy a vászonmaradványokat, a képfragmentumokat szép rendjén felragasztom, felkassírozom ragyogó tiszta, frissen preparált vászakra. És röhögök. Szabályosan. Tényleg. Szívből. És az operáció után gondosan lemosom a verniszt és a kormot a mancsaimról.)

•

A „Balerina” itt lapul a zsebemben. A színes fényképen. Egy forma a fej. Egy a haj. Csikófarok. Egy a törzs. Kettő a karok. Feltartva, a fejtől jobbra és balra. Befelé, a fej felé ívelőn. A törzsön két kar. A mell. A jobb mell félköre a törzsön kívül. A bal mell teljes felületével a törzsön. A lábak négy síkból állnak. Két-két hosszúkás forma a térdek helyén fut össze. A térdeken felüli formák a csípőkben kapcsolódnak a törzshöz. A figura egy lencseszerű felületen áll. Ezt a síkot egy domboruló és egy homorító vonal határozza meg. Három szabadon megfogalmazott

ellipszis fonódik egymásba ezen a figurán. A figura mellét jelölő két kört osztja keresztbe kettőbe a felső ellipszis felső határa, az alsó hulahoop-karika vagy balettszoknya alsó vonala pedig a medence és a térdek között metszi keresztbe a két combot. Ezeknek a formáknak határát jelölő vonalak szép hálója akkor transzformálódott festménnyé, amikor a sakktábla szabályai szerint fehéres és vöröses felületekké alakítottam e vonalháló határolta felületet. A külső síkok voltak a fehérlők, a belső a vöröslők. És így tovább. Egymást váltva. Csak az az egyetlen belső sík kapta meg a háttér zöldes-okkeros tónusát, amelyet a figurát tartó lencseszerű sík felső vonala a lábak belső vonalai és a legalsó ellipszis alsó vonala határol. Ez a „Balerina”. Persze — festve. Nem kenve. A vászon struktúrája szépen átjátssza magát a festékrétegeken: hol alig-alig, hol pedig egészen erőteljesen.

•

Tegnap. Ma. Holnap.

Maholnap tényleg haza kell mennem. Most elég nyugodt vagyok egy higgadt kérdés megfogalmazására. Az a bizonyos post ignis-ciklus hová fejlődhet? Hiszen a kormos vászondarabkák gyorsan elfognak! Jó kérdés. Nos, higgadt kérdésre higgadt a válasz: előfestéseket fogok végezni. Szabályos vakkeretekre szabályos vásznakat spannolok majd ki, és ezeket szabályosan lealapozom. Új festékkészleteket szerzek majd be, meg ecsetgyűjteményeket. Különböző nagyságú és keménységű ecsetek sorát. Minden számításba jöhető festésmóddhoz a technológia szent szabályai szerint előre látott ecseteket. De nem egyet. Se kettőt. Sok ecsetet. És sok festéket. Rengeteg festéket! És festek. Festményeket festek. Hivatásérzettel telítve dolgozom majd. Komolyan. És ha néhány tucatra való összejön, szép kis, könnyen halomra rakható kötegekbe kötözöm őket, lehetőleg nagyság szerint, és megkérek valakit, miután az egészet szép halomba raktam, hogy legyen olyan kedves és gyűjtson alá. Hiszem, hogy még forrasztópisztoly sem kell hozzá. Egy árva gyufaszál elég lenne. Hiszen ez a szál gyufa teszi majd lehetővé, hogy a post ignis-ciklushoz új anyag képződjék.

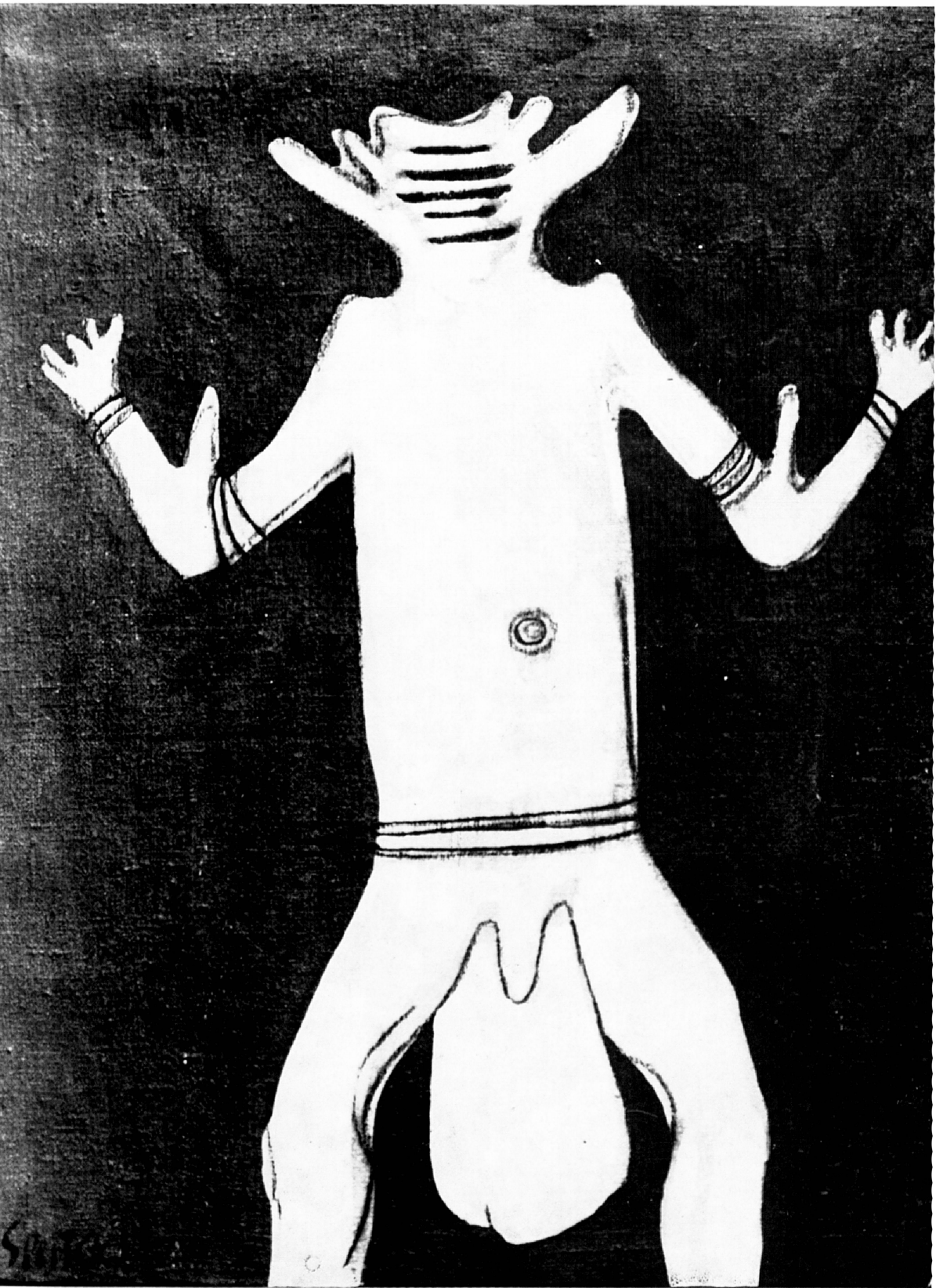
A „Balerina” figurája volt a prototípusa az egész ezután jövő figurális ciklusnak. Felemelt karok. Egy több mint félkör, egy több mint fél ellipszis, amely, ha homorú, zuhanó egyenessel, többé-kevésbé merőlegesen zuhanó egyenesféleséggel végződik, ha pedig ez az említett majdnem szabályos görbe domború, akkor a végződése emelkedő merőlegesféleség. A homorú görbéből zuhanó merőleges egy domború görbének a kiindulópontja. Ez a domború görbe emelkedő egyenesben folytatódik, hogy az az emelkedő egyenes éppen ott érjen véget, ahol a homorú görbe egyetlen pontja megkezdí a mozgást. Ez az önmagába visszatérő tört-vegyes vonal két felemelt kezét, egy törzset és két lábat jelölhet abban a pillanatban, ha a létrehozójuk egy kis kört, a fej jelét a két felemelt kar-jel közé biggyeszi.

A vonalháló összetettebb lehet, anélkül, hogy a sakktáblaszerű megfestés lehetősége veszélybe kerülne, ha néhány ilyen önmagába visszatérő tört-vegyes vonal egymásba fut. Ilyenkor annyi figurát jegyezhetünk a képre, ahány ilyen vonalat meghúztunk, de úgy is felfoghatjuk, hogy három-négy-öt ilyen vonal egyetlen figurának az arabeszkjét al-

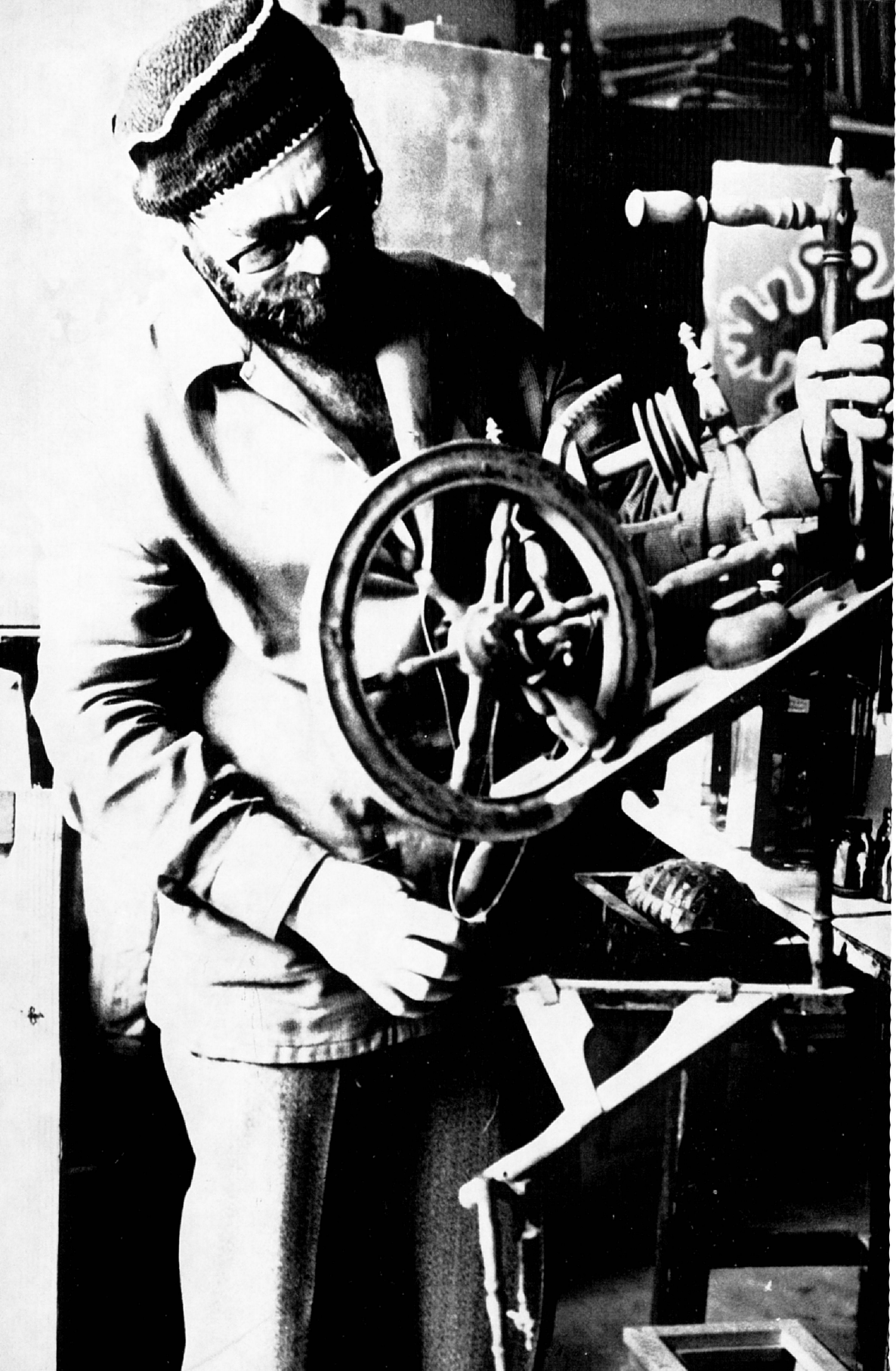

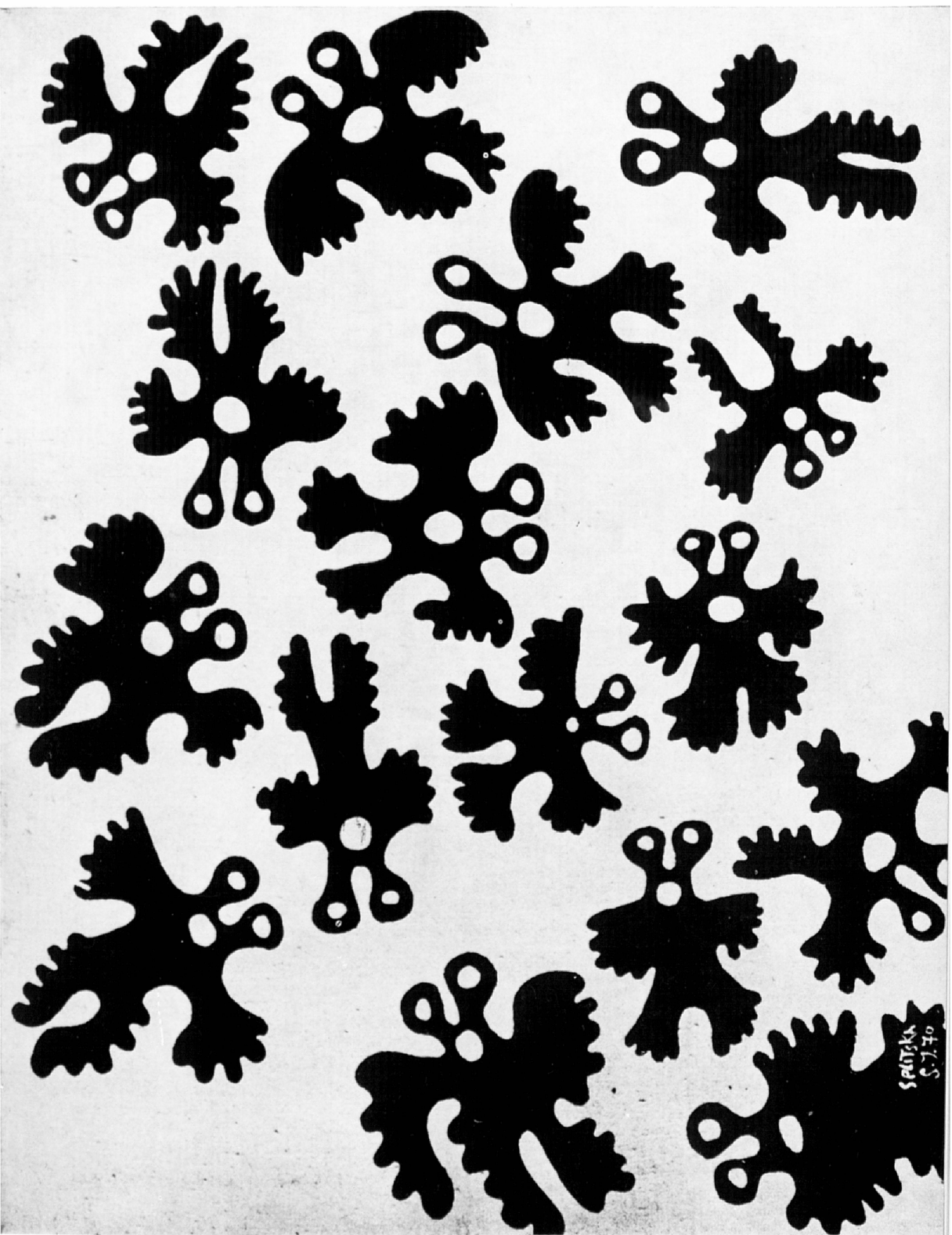

Seitika
5740

kotja. A fejek köreinek és az arabeszk színezésének ilyenkor nem kicsi a szerepe. Valami új, minőségileg más történik a képen, ha az első önmagába visszatérő vonal egy pirinyót eltér elképzelt útjától és fut, fut, öt-ször, tízszer ismételve önmagát, csodálatos arabeszket jegyezve a vászonra. Ha az, aki a vonalat jegyzi, beleun ebbe a játékba, elég szépnek, elég bonyolultnak találja az így létrejött arabeszket, megkeresi tekintetével a legeslegelső homorú vonal kiindulópontját, azt a pontot, AHOVA NEM TÉRT VISSZA az első felfelé tartó egyenes, és az utolsónak nyilvánított ilyen léniát odahúzza. A vonal kalandja ezáltal befejeződött, önmagába — íme — visszatért. Hasonló játékkal egy fejet kér az arabeszk a KÉT KAR KÖZÉ, és ezzel létrejött a figura.

Ezek a figurák éghettek a legszebben. Visszatértek önmagukba, mint az a vonal, amely által létrejöttek. A kép hamuja más, mint a fa hamuja vagy a szén hamuja. A kép hamujában benne van az elégett kép látvány. Nem tudom, melyik időben és melyik dimenzióban éled fel ez a látvány, de feléled. Fel-é-led!

*

Ha a fej a két kar FELETT volt, a jel lenyugodott, ami más elhelyezésben felnyújtott kéz volt, így a fejnek a testhez tartozását jelző forma, tehát a NYAK látható benne. Ilyen nyugodt figurákból volt összekomponálva ebben a ciklusban a „Fehér madonna gyermekkel”. Így neveztem ezt a kétfigurás kompozíciót. „Maternité” is lehetett volna a címe. Úgy emlékszem, tavaly Újvidéken kiállítottam. Ebből a ciklusból is maradt egy: szeretőmnek ajándékoztam. „Égitesten a lábam, s megyek az istenek felé könnyű fehér ruhában” címet adtam ennek, a ciklus egyetlen sötét hátterű képének.

Čika Jovo lovat ölt Szarajevóban negyvenhétben. Ezzel vádolták. És két hétig zárva tartották ott, majd néhány napot Belgrádban. A mese végére értem oda. Čika Jovo azt állította, hogy két hét alatt hosszú szakálla nőtt neki a dutyiban. Most már nyugdíjas ember ő, és nagy hasa van és itt a tengerparton háza. Persze, annak idején nem ő ölte meg a lovat. A börtönben valaki a lőölést is beismerte. Čika Jovo valami urániumkutató intézménybe jutott, onnan nyugdíjazták, és ehhez a házhoz a parton még akkor jutott. A szigetiek felkínálták neki a házhelyet, és az intézménye robbantóosztaga is belesegített a terep előkészítésébe. Azelőtt is, míg munkaviszonyban volt, Čika Jovo ide járt asszonyával nyaralni. Most is meg van elégedve az éghajlattal, a levegővel, a teraszáról a kilátással, de nincs megelégedve az emberekkel. A bennszülöttekkel. Fájdalmas arckifejezéssel mesélte volt, hogy amikor ide járt nyaralni, az egész városka a kikötőben várta. Persze zakója jobb belső zsebében is százezer dinár volt és a zakó bal belső zsebében is ugyanannyi. Ezt is keserű mosollyal mondja, de a mosoly csak keseredik, amikor hozzáfűzi, hogy abban az időben még ért ám a pénz! Most!! Most megváltozott, mondja Čika Jovo, ez az idevaló nép: a kispénzű nyugdíjossal alig állnak szóba. Szerencsére urániumkutató korában elég nagy házat épített Čika Jovo a parton, mindig elfér benne egy-két ember, ismerős, kávézó vendég (Mico néni kiváló kávé tud főzni), aki végighallgatja simán görgő, de keserű nyés pátozzsal fűszerezett mondókáját.

•

A virág-ciklus újjászületett az elmúlt évtizedben. Rengeteg virágot termett. TÚL a tárlaton, ezek a virágok rettenetesen egzotikus képeknek számíthatnak, hiszen ott már nem is virágok ezek a képek, hanem jelek, egzotikus jelrendszerek. Egészen furcsa jelrendszerek. Belső fényük sincs. És szinte kegyetlenül mozdulatlanok. Valószínűtlenül mattok és valószínűtlenül merevek. Szinte hihetetlen, hogy egy olyan zárt, parányi egységben, mint egy piciny kis kihűlt bolygócska atmoszférája, kegyetlenül elszaporodott, piciny értelematommal rendelkező lények ilyesmivel foglalkoznak.

•

Ez egy jó sziget. Szép sétautaim vannak a parton. Ez egy olyan hely, ahol az ember látja, azonnal látja, hol van. Mert látja a partot, a szárazföldet, és látja a tengert. Ha az ember a vízen van, úgy érzi, hogy a szárazföld határolja a tengert, ha pedig a parton sétál, akkor világosan látja, hogy a tenger határolja a szárazföldet.

Azt hiszem, a magasságnak van egy olyan pontja, melyen már a teret nem határolja sem a bolygó felülete, sem azt a felületet burkoló atmoszféra. Ilyen helyzetben lehet csak meghívóhoz vagy belépőjegyhez jutni a szóban forgó tárlatomra.

•

Reggel van. Korán. Még nem virradt meg. A hajó csak addig kicsi, mondtam Roko bácsinak a parton, amíg messze van. Most itt fent ülök az emeleti vendéglőjében. A lejárattól jobbra a pad alatt van a holmim. Füge. Narancs. Olajbogyó.

Mielőtt eljöttem volna, rám telefonált egy kedves női hang, hogy már régen keresnek, ott van náluk egy szép színskála, mondjam meg, milyen színűre szeretném a műtermet meszeltetni. Először azt mondtam, szürkére, de később, mert eszembe jutott a padláson a rengeteg korom, azt mondtam kategorikusan: FEHÉRRE.

Ez a mindenütt fehér szoba szépen illik majd azokhoz a kormos képdarabkákhöz, amelyek oda most a padlásról bekerülnek.

•

Milena néni egy fél lábas kávéfőzőt. És a kikötő felé menet be kellett hozzá mennem egy kávéra. A tányérokat is visszavittem neki, melyekben a sült halat hozta. Két csomagom van. Az egyiket megfogta, hogy csak a kapuig segíti. A kapunál megindult a csomaggal. Csak a sarokig. A sarok előtt leszóltott egy fiatalasszonyt, aki Postirába indult a gyárba, gyalog, hogy segítsen. Nem lehetett nemet mondani. A Vinka. Nemrég kezdett újra dolgozni. Három éven át csak mama volt. Most minden héten hat tizenötök indul. Héttől háromig dolgozik. Három után gyalog vissza. Így a Vinka. Letette a csomagot a hajóállomásnál, és elindult. Kézfogáskor mondtam neki, hogy üdvözlöm. A.-t. A szemüvegeset? — kérdezte. Azt. Szegény A. Özvegy. Három gyerek. Az a tisztai iskolai

tanár, aki az öccse neve alatt a vendéglőt bérelte tőle, nemrég lelépett. A vendéglő felszerelését ott hagyta adóba. Az ősön. Az adótisztviselők lefoglalták. Most hallom, hogy mégis eladta az egészet az új kocsmárosnak. És a vendéglőt is átadta az új kocsmárosnak. De úgy, hogy az egész házzal együtt. Az egész házban benne van A. lakása is. Most A. sír, mert hová menjen a gyerekekkel? Nincs kizárva, hogy amikor egy ilyen szerződés megkötetett, A. ígéretet kapott, hogy a hivatalos kocsmabérlő, a tiszték tanárának öccse kiviszi Németországba dolgozni. Ebből nem lett semmi. Habár A. volt a hivatalos kocsmabérlő téli felesége. Nyáron megérkezett a nyári feleség a két süldőlánnyal, és megérkezett a tanár is. Így a család felszaporodott. Két asszony, öt gyerek. És az atyaúristen testvér.

Most szétmentek. És A. sír, mert az új kocsmabérlő kiteheti a „saját házából”.

*

A hajó teljes sebességgel hajt Split felé. Oldalról az ablakon át besüt a keleti horizonton feltörő nap.

*

Megvettem az esti (egyetlen) Belgrádba induló vonatra a couchette-jegyét. Betettem a ruhatárba a csomagokat. A posta órája 8,20-at mutatott. Pontban tizenkét óra múlva indul a vonatom, gondoltam, minden órában írhatok néhány mondatot. Az első óra a központ expressz éttermében múlik. A toronyóra most ütötte a kilencet. Szép tintahalat ettem. Nagyon jólesett. Tegnap csak füge és narancs volt. Meg fekete. Lehet, hogy ez is hozzájárult.

Bizony, az az éppen hogy felkelt nap a felhőtlen keleti égen látvány. És a kikötő felé tartó hajóknak csak az egyik oldala van, mintha fény-szóró tenné ezt, megvilágítva. Ránézek az asztalon heverő, most vásárolt újság címlapjára. Péntek van. December negyedike. A hajó emeleti vendéglőjében, abban a nagyon oldalról jövő napfényben egy kicsit lehunytam a szemem. A hajó nem himbálózott, hiszen csendes volt a tenger, de a legcsendesebb tengeren úszó hajó is másként él, mint a hullámtörő gát mögött vesztegelve. Remeg. A fedélzeti vendéglő kényelmes karosszékében, az ablaküvegeken oldalról beáradó fényben, ebben a különleges remegésben életemben először éreztem meg, hogy az, amit én eddig úgy definiáltam, hogy felém vonul, csupán így „vonul”, ahogy a Nap „vonul” az égen. Gyönyörű „vonulások” léteznek, sokféle gyönyörű vonulások.

*

A látszólagosság hatása életünk minden pillanatában lényeges tényező. A fene egye meg a nyugalmat, amely nincs, nem létezik. Csupán látszólagos. A fene egye meg ezt a civilizációt, amely a keservet variálja, trágyázza, növeszti, áhítózza, de elfeledkezett minden keréknélküliségről.

A tűzgyújtás tudománya ma már közkinccs. Tudok tüzet gyújtani szóval, tettel, gondolattal, sőt éppen csak hogy megtanultam ott a Jegricska partján beszélni, amikor a villanyt bevezették a Gergő öregapám Detro-

itből küldött dollárjain felépített házba, és máris felálltam a székre a villanykapcsoló alá, és kiabáltam: „Akarom, hogy legyen világosság!”, és megcsavartam a kapcsolót, és lőn világosság. És akkor azt kiabáltam: „Akarom, hogy legyen sötétség!”, és lőn sötétség, mert újra csavartam egyet a villanykapcsolón. És már akkor... bizony, már akkor a gondolat gyújtotta az üvegkörte tüzét.

Most újra azt hiszem magamról, hogy a kultúrotthon padlásán a festménymáglya tüzét is én gyújtottam. Persze hogy én gyújtottam. Akartam, hogy égjen. És égett. ÉGETT. Bizony, égett. Torkos, ahogyan Béla hívja a festőt, akiben sokszor régi magamat látom, Torkos mesélte, hogy a cserepekig feltörtek a lángok. Pedig a cserepek ott a padláson bizony magasan vannak!

Az elégett képek között egy egész ciklusban A TŰZ volt megfestve.

*

Ez a ciklus azokkal a benzinesüvegekkel kezdődött, amelyekkel fiatal legények, öreg szerzetesek... Sokat röhögtünk azon, hogy tüzet festetem, kellett nekem a tűz? Megkaptam. Persze, én voltam az előröhögő. És ki hogy, — ki kényszeredetten, ki kesernyés mosolyfélével, ki meg nagy szívből-színből jövő kacarászással reagált. A benzines üvegből az ember kihúzza a dugót, és az üveget szépen a feje fölé tartja: kloty-kloty! Biztosan a benzín is úgy klottyog, mint a víz, mint a bor.

*

Olvastam valahol, jó, hogy leíratott, hogy ha valahol végtelenül precíz távcsövet szerkesztenek, mondjuk pár száz fényévre tőlünk, akkor NEM-SOKÁRA azt észlelik, hogy a földünkön Párizs városában valami balhé van! Egy épületet nagy hévvel rombolnak. (A BASTILLE.) Szart érnek ezek a mércék.

LASSÚ A FÉNY.

*

Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú! Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú. Lassú.

Lassú?

Lassú.

LASSÚ!

*

Lehet, hogy az értelmes lét sémáját nem a fény sebességén innen kell keresnünk, ha éppen kedvünk szottyan erre a keresésre, hanem azon TŰL.

Az egysejtűek világában, ezen a bolygón, az élet bölcsőjében, a legmúltabb múltban, az egysejtűek kommunáiban olyan szövetkezés ment végbe, amely diadém formát vett fel. Ha az egysejtűek meg tudták a maguk diadémjait teremteni, akkor ilyen diadémok léteznek a lét spiráljának magasabb régióiban is.

Nem azt kell tudnia annak, aki kettőszáz fényévyire van innen, hogy „majd” Párizsban lerombolnak egy fránya nagy épületet, tehát nem azt, ami volt vagy lesz, hiszen a volt is és a lesz is minden síkon megkérdőjelezhető, hanem valamilyen formában azt kell tudnunk vagy éreznünk vagy fölfognunk, ami VAN.

*

Azt hiszem, hogy az adott helyzetben a legnyereségesebb utazások közé tartozik a couchette-ben történő utazás. Az ember egy kicsit szagolja Belgrádot, belefekszik a vonat-ágyba, és reggel Splitben felébred. Kialudta magát. Mindenütt aludt volna. Idővesztéség nincs. Ma is itt tinglizek a városban, ülök a parti padon, nézem a hullámokat, eszem a sült tintahalat, éppen most kebeleztem be ma a harmadik adagot, nézem a járókelőket, a kirakatokat, és a jegyet már megvettem, estére befekszem a vonatba, és reggel Belgrádban felébredek.

A „tüzes” ciklusnak van még egy meséje. Egy vállalatnak sok-sok kicsi szőnyeget terveztem, és mindegyik kis gobelinen volt egy ilyen figura, lángokkal. Persze ezt úgy terveztem, hogy ha kilenc ilyen kis gobelint megfelelő módon összerakunk, akkor egy teljes egészét kapunk. Egy nagy „tüzes” gobelint. A kis gobelinek elmentek a megrendelőnek, az elajándékozgatta egyenként üzletfeleinek, és a nagy gobelin csak nálam maradt meg színes fényképen. Hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon, egyszer, ha — HA valamikor — elkezdek festeni, lehet, hogy megfestem ezt a kilenc részből álló kompozíciót.

*

Újra Belgrádban, az állomás előtti Romanija kocsmában. Jó út volt. Alvás. Már reggel, Pazova után, az alattam alvó asszony nekidobott egy papír kávéspoharat az ablaküvegnek. Azt hitte, nyitva van az ablak. Tisztább volt az üveg a megszokottnál. Reggelfelé felébredtem, és szép játékot játszottam. A TÚL-i tárlatom vidékein barangoltam. Hirtelen relációk. Ez a kifejezés nem is felel meg egy ilyen barangolásnak. Az a színes plasztikus fény-arabeszk mintha csak jelzés lett volna, ahogyan nálunk egy rádióállomás, ha nincs adásban, ész nélkül sugározza a jelzést. Ezzel jelt ad, hangot ad létezéséről, és aki ezt meghallja, tudja, hogy az állomás kereső skálának azon a pontján belátható időn belül adás-sugárzás következik. Most az adás ilyen arabeszknek nevezett jelzése helyett kóstolót kaptam a tárlat színhelyéről. Megpróbálok, habár ez eleve meddő kísérlet, hiszen az egyszeregy ismerete nem elég az integrálhoz és a differenciálszámításhoz, elmondani valamit ebből a barangolásból. Persze az egyszeregy nyelvén. Tessék elképzelni egy felvételezőgépet, színes film van benne, végtelen hosszú filmszalag, és ez a gép, ez a felvételezőgép, egy nagyon jól kigondolt úrállomásba van beépítve. Ez az állomás a fény sebességénél sokkal gyorsabban mozog abban, amit mi világúrnek nevezünk, és miután nagyon sokáig mozgott és felvételezett ilyen, ez az „állomás”, lehet, hogy éppen az ellenkező irányból, mint amerre elindult, visszatér ide, kiveszem belőle azt a végtelen hosszú színes filmszalagot, előhívom, és egy végtelenül gyorsan forgó vetítőgép-

pel, amelynek a gyorsaságát gondolati úton szabályozhatom, pergetni kezdem.

Pergetni.

Hát igen, pergetni.

Elég hülyén hangzik, de mégis elkezdeném pergetni. Mosolyogva.

A szomszéd asztalnál egy fiatal pár pacalt eszik, és a pincér megkérdezte tőlük, hogy ízlik-e. Ízlik nekik.

*

Opštinski sud u Subotici.

Posl. br. kr. 385/70

Subotica, 13 novembar 1970

Zapisnik o uviđaju

Sačinjen dana 12-og i 13-og novembra 1970. godine od strane istražnog sudije opštinskog suda u Subotici, a povodom požara koji se desio dana 5-og novembra 1970. godine u Domu kulture — Gradska kuća III sprat.

Prisutni:

BALINT BELA — istražni sudija

Šafranj Imre — oštećeni slikar

Pretmerski Jovan — predstavnik „Novomonta” N. Sad

Duranci Bela — kustos Gradskog muzeja

Fabo Tivadar, adv. — zast. oštećenog

Poljaković Ivan — predst. Doma kulture

Na usmeni zahtev javnog tužioca istražni sudija je ponovo došao na mesto požara radi utvrđivanja količine preostalih slika.

Nakon otključavanja ulaznih vrata prostorije tavana gde se dogodilo požar, sudija je konstatovao da je mesto požara i gomila nagorelih slika u istom položaju kako je ostavljeno nakon uvida dana 6-og novembra 1970. godine, i prisutni su se složili da će sudija idućeg dana, tj. 13. novembra 1970. godine doći na lice mesta radi detaljnije konstatacije količine izgorelih, nagorelih i preostalih slika.

Dana 13-og novembra 1970. godine sudija je ponovo došao na lice mesta i uz pomoć oštećenog slikara Šafranj Imre i kustosa Duranci Bele konstatovao sledeće:

I. TOTALNO UNIŠTENE SLIKE — ulje

A. DOVRŠENE SLIKE

1. Ciklus ŠAMAN

a) slika veličine 120x85 cm	2 kom.
b) slike velike	7 kom.
c) slike srednje	16 kom.
d) slike male	11 kom.

2. Starije slike

a) veće	15 kom.
b) srednje	5 kom.
c) manje	6 kom.
d) kubistički period	1 kom.

3. Ciklus MALI LJUDI

13 kom.

4. „Afrički ciklus”	2 kom.
5. Ciklus „JAN PALAH”	
a) veće	1 kom.
b) srednje	1 kom.
c) manje	23 kom.
6. Tapiserija 2x3 m	1 kom.
7. Pariski period stariji	1 kom.
8. Ciklus cveće	63 kom.
9. Vinkler Imre — sred.	1 kom.

B. NEDOVRSENE SLIKE — ulje

1. Ciklus ŠAMAN	
a) veće	2 kom.
b) manje	3 kom.

C. NEIDENTIFIKOVANE SLIKE

a) veće	1 kom.
b) srednje	3 kom.
c) manje	13 kom.
d) starije	2 kom.

II. DELIMIČNO UNIŠTENE — ulje

A. DOVRŠENE

1. Ciklus „Šaman”	5 kom.
2. Ciklus „Cveće”	17 kom.
3. Ciklus „Mali ljudi”	2 kom.
4. Mala roba	1 kom.
5. Ciklus „Jan PALAH”	12 kom.
6. „Afrički ciklus”	3 kom.

B. NEDOVRSENE

1. Ciklus CVEĆE	16 kom.
-----------------	---------

III. TOTALNO UNIŠTENI crteži i skice

1. Serija Šafranjovih grafika	15 kom.
2. Serija Beneš Jožefovih grafika	8 kom.
3. Serija Šafranjovih grafika	6 kom.
4. Serija Šafranjovih grafika	10 kom.
5. Raznih crteža i slika	500 kom.

IV. IZGORELI, NAGORELI I OSTALI MATERIJAL

1. nagoreli štafelaj	1 kom.
2. vredniji ramovi	8 kom.
3. kožnati kofer	2 kom.
4. linoleum 4m ²	1 kom.
5. štrengle vune	15 kom.
6. gomila prepiske	
7. manjih blind ramova	
8. oko 30 kom. slika potpuno uništenih. (Na osnovu pepela i ugaraka u središtu gde je bio požar gornja cifra je verovatna i približna.)	

Slike i drugi predmeti razvrstani su prema stepenu oštećenosti u grupe:

- potpuno uništeni
- delimično uništeni

Po uništenim eksponatima smatrale su se slike i crteži bilo da su potpuno sagoreli ili samo delimično.

Delimično sagorele slike, ukoliko postoji mogućnost da se dobije slika približno istog kvaliteta i vrednosti ili eksponat dragocen kao dokumentacioni materijal Šafranjevog stvaralaštva, izdvojene su kao „delimično oštećene”. To ne znači da one nisu uništene s obzirom na to da restauracija slike često košta koliko i sama slika prilikom kupovine.

Broj eksponata i podaci o uništenim eksponatima utvrđivani su na osnovu ugaraka, klasiranjem istih dobiva se rekonstrukcija eksponata. Na osnovu sakupljenih grupa, ostataka određen je i broj potpuno uništenih dela.

Elementi: Dimenzije ugaraka, struktura drveta, struktura platna, namaz boje, oblik blindrame; eventualni ostaci slike na osnovu kojih se moglo zaključivati.

Prilikom utvrđivanja postojećeg stanja posle požara prisutni kustos Duranci Bela oslanjao se i na svoje sećanje obzirom da Šafranjeva dela dobro poznaje. On je naime, prilikom sačinjavanja izložbe subotičkih likovnih umetnika otvorene 9. oktobra o. g. u više navrata boravio u ateljeu, odabirajući eksponate za izložbu i proučavajući slikarstvo Imrea Šafranja.

Zadatak sudije nije bio da utvrdi i proceni nastalu štetu niti se to moglo sada uraditi, već je to stvar jedne posebne komisije koji će formirati na zahtev oštećenog umetnika sud ali svakako treba da u komisiju uđe pored kustosa Duranci Bele i još jedan umetnik ili istoričar koji poznaje, odnosno poznavao Šafranjeva dela.

Završeno u 12,30 časova

Istražni sudija
Balint Bela s. r.

Holnapután este esszük Topolyán a mákosgubát. Megöntöm majd mézzel. ;

Most már be is fejezhetném ezt a kéziratot, hiszen a jegyzőkönyv, a

vizsgálóbíró jegyzőkönyvét kiegészítő jegyzőkönyv lemásolása után jó ideig nem volt kedvem írni. De mákosgubát enni bezzeg lesz kedvem.

Megöntöm mézzel.

Egyébként az az újságból kivágott kép, amelyen gyerekembereket lehetett látni háttal, amint szembenéznek a feléjük közelítő tankkal, nem égett el. Rajzszöggel volt a falra szögezve. Nem tudom már, miféle összefüggést vallottam és hittem e között az újságban reprodukált fénykép és a „tüzes” ciklusom között. De megvolt az összefüggés. Nagyon is megvolt.

Nem égett el az az újságkivágás, mert a hátizsák sem égett el. És a festőállvány is éppen hogy csak elkezdett égni. Még az a clochar-jelvény azzal a két meztelen fekete talppal is az oldalán maradt. Már jó régen ott díszleg a festőállvány oldalára szegezetten, és ha ezt a tüzeckét átélte, akkor hiszem, meg is marad. Az állványt is, a kis mezei állványokat is, a hátizsákot és a kofferokat is, a motyómaradványokat is: tehát, amihez az előbbi jegyzőkönyv felvételezése közben nem nyúltak, visszacipeltem egy munkással a padlásról az újonnan padlózott, újra meszelt műterembe.

Ma a Fórum klubban Kauperttel ültem. Megrajzolta az embert az út végén. Fáradtan ült le — a saját fejére. Elkaptam tőle a rajzot. Szépen, folyékonyan elmesélte, T. Gabi is ott volt, persze, hogy provokáltam, hogy azok is „rajzolók”, akiknek a rajzukon, a rajzon belül rettenetesen sok felirat mákosodik, nem beszélve arról a litániáról, amelyet a rajz alá kell nyomtatni, hogy aki nézi, megértse.

Havazik. A Dubravka cukrászda üvegfalán át nézem a havazást.

A Pátia kávéház nagy csipkefüggönyei elbújtatják a telet. A havazás, a fehérség, a lámpaernyőkre rakódott hórétegek mintha egy másik közegben lennének. A kint tovarohanó sátorlapos teherautók annyira nem tartoznak ide, a fűtőtestek melegébe, a fénycsövek világosságába, a vörös karosszékek sokadalmába. A különbségek még ebben a mi dimenziókban is annyira kirajzolódnak! Egy kicsit se csodálkoznék rajta, ha egyszer valami MÉZESKALÁCSNÁL ERŐSEBB szinten meggyőződhetnék egy egészen más kommunikáció létezéséről, olyanról, amely eddig a homo sapiens percepcióin kívül tititázott. Jó volna megtudni, megsejteni, legalább egy piciny részletében kitapasztalni, ki, ki nem tititázik mellettünk, bennünk, időnkön és terünkön kívül álló kanálisokon.

Ez a karácsony is, most már lassan a huszadik század fináléjához érünk bár, még mindig kell. De mennyire! Vannak emberek, akik talán meg sem tudnának lenni nélküle.

A virágok alig kerültek át. Azok kellettek itt legjobban. Mennyi virág! Virágtenger. A virágtenger itt maradt.

Azt a témát, hogy asszony hú marad emberéhez, már irodalmilag eléggé kiaknázták. A bunyevác bejárónő, aki legalább húsz évvel idősebb nálam és kezitcsókolomot köszön, már régen özvegy, az első férje vallására tért át annak idején. A pravoszláv vallásra. Egy későbbi magyar férjétől maradt egy katolikus vallású lánya. Most a lánya karácsonyát ünnepli. Tizenhárom nap múlva meg a magáét. Hú maradt legrégebbi férjeura vallásához.

*

Tegnap T. O. megajándékozott az *Agyonvert csipke* egy dedikált példányával.

Ég.

Ég.

Elég.

Elég.

Az a vers és a kis gobelinek kilencszer egyes lefényképezett változata meg az a megmaradt újságkivágás játszanak majd közre annak az új kompozíciónak a megfestésében, amelyet, ha majd elkezdek festeni, megfestek.

Vannak pillanatok, percek, napok, amikor az ember azt hiszi, holtpontra jutott az életben vagy a munkában. Ezzel a kézírral akkor kerültem ide, amikor lemásoltam a bírósági jegyzőkönyvet. Sokáig még elő se vettem a füzetet. A jegyzőkönyv lemásolásával mintha egy kicsit magam is bűnrészességet vállaltam volna a tűzből.

Pedig nem én gyűjtöttem.

Nem én gyűjtöttem meg.

Nem gyűjtöttem meg a padláson azt a hatalmas halom képet.

A söröspohár-kádban, ha belefekszem, még mindig pattog a tűz. De hogy pattog!

*

A Sámának hívatlanul érkeztek.

Először azt hittem, hogy a sámánjaimra vonatkozó szövegrészeket ki-másolom a Párizsban írt kéziratomból, de felesleges. Az önálló tárlat anyagából megmaradt öt kép. Három kis formátumút szerencsére elküldtem az écskai tárlatra, egy kicsi otthon lóg a heverő felett, egy meg a Szabadkai festészet 1945—70 című tárlaton, a tűz alatt egy emelettel. Írjam ide, hogy fémes spektrum? Vagy azt, hogy a háttér fond-ján itt-ott kivilágító világos grun্ডszemecskék a mi távlatainknak elérhetetlen nap- és csillagrendszerek kerengéseit jelezhetik. És ilyen gyönyörű ritmusokra utaló hátterek előtt lebegtek a súlytalan könnyűségű, vigyázó szemű, szárnyvégtagú lények. Lebegtek? Mit keres itt a múlt idő? A repülő sámának a TÚL hírnökei. Semmi közük a múlt időhöz. Vannak.

*

Tegnap említettem L.-nek, hogy a szereplés mint fogalom egyetlen ember előtt sem ismeretlen. Mindenki szeret szerepelni. Szerepel már a gyermek is, játékba csalva a körülötte élő felnőtteket.

De a felnőttek is szerepelnek. Úton-útfélen. Önmaguknak is. Társaiknak is. Szerepelünk. És szerepet osztunk. És szerepeltetünk. És szerepjátszást nézünk . . .

Ha az amőba és az emlősök közötti távolságot vesszük egy egységnek, akkor nincs kizárva, hogy léteznek olyan értelmek néhány ilyen egységnyire tőlünk, akiknek nem nehéz percipiálni egy olyan előadást, amelynek hárommilliárd szereplője van és a színpad gömb alakú.